

מפעל דף היומי בעיון

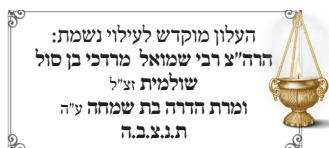
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע, מ"א, ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

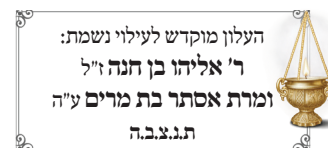
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום א' י"ז תמוז - שבת כ"ג תמוז תשפ"ה

מסכת עבודה זרה כ"ה-ל"א

בס"ד שבוע פרשת פנחס

דף כ"ה ע"א

מאי ספר הישר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים.

יש בנותן טעם להביא כאן את דברי הנצי"ב בפירושו [העמק דבר] על ספר בראשית שכתב בזה דברים נפלאים שנוגעים אף היום לכל אחד ואחד. וז"ל [בפתיחה], זה הספר הנקרא ספר בראשית נקרא בפי הנביאים ספר הישר. כדאיתא במסעת עבודה זרה, דמפרש רבי יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ויש להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה, וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים, ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי.

והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא, דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתול. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה אך לא היו ישרים בהליכות עולמם, על כן מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. ועי"ז היה צדוק הדין שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריא והריסות ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות, שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים, היינו שהתנהגו עם אומות העולם אפילו עובדי אלילים מכוערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו

לטובתם באשר הוא קיום הבריא. כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום אף על גב שהיה שונא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם כמבואר במאמרו למלך סדום, מכל מקום חפץ בקיומם, והיינו ממש כאב המון גוים, שאע"ג שאין הבן הולך במישרים מכל מקום שוחר שלומו וטובו. וכן ראינו כמה נח היה יצחק אבינו להתפייס ממשנאיו ובמעט דברי פיוס מאבימלך ומרעיו נתפייס באופן היותר ממה שבקשו ממנו כמבואר במקומו. ויעקב אבינו אחר שהיטב חרה לו על לבן שידע שביקש לעקרו לולי ה', מ"מ דבר עמו דברים רכים ונתפייס עמו מהר. וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בדרך ארץ. מה ששייך לקיום העולם המיוחד לזה הספר שהוא ספר הבריא. ומש"ה נקרא כמ"כ ספר הישר על מעשה אבות בזה הפרט. ובלעם בשעה שהיה רוח"ק עליו לא היה יכול להתפלא על רוע מעשיו שאינו צדיק וחסיד כאברהם יצחק ויעקב אחרי שהוא נביא אוה"ע, וראשו במקור הטומאה, אכן התפלא על רוע הילוכו בדרך ארץ, שאם שראוי היה לו לשנוא את ישראל תכלית שנאה באשר שהמה בני אברהם יצחק ויעקב וראשם במקור הקדושה. אבל מכל מקום לא היה ראוי לפניו לבקש לעקר אומה שלימה. ואינו דרך ישרה בקיום העולם. ועי"ז צעק תמות נפשי מות ישרים, היינו מקיימי הבריא. ובדברינו נתיישב יפה על מה נקרא זה הספר ספר הישר שהוא ספר הבריא. ע"כ בקיצור.

אזיל שית וקם שית, אזיל שית וקם שית וכו',

המהרש"א הקשה לכולהו אמוראי צריך לתת טעם למה לא העמידה בפעם אחת בשיעור העמדה של שני הפעמים. וכתב הבן יהודע דנ"ל דנחלק הנס לשתי חלוקות כדי לקיים שתי הברכות, אחת של יעקב אבינו ע"ה שברכו וזרעו יהיה מלא הגוים, כמו שאמר רבי יוחנן, והשניה של משה רבנו ע"ה שבירך אותו באומרו בהם

כולל ומכון ראש פינה:

עמים ינגח יחדיו אפסי ארץ [דברים ל"ג י"ז], כמו שאמר ר"א, וכדי לחלק כבוד לשתייהן עשה הנס לשתי חלוקות, אחת בשביל יעקב אבינו ע"ה, ואחת בשביל ברכה של משה רבנו ע"ה. או יובן אחת בזכותו, ואחת בזכות משה רבנו ע"ה רבו:

ואמאי קרי ליה ספר הישר, דכתיב ועשית הישר והטוב.

הקשה מהרש"א דהלא גם בספר שמות [ט"ז כ"ו] כתיב והישר בעיניו תעשה, ע"ש. וכתב הבן יהוידע דנ"ל כי בספר שמות ליכא אלא חד קרא הנזכר, אבל בספר דברים איכא ארבע קראי והם האחד בס' וא"ו ועשית הישר והטוב, והשני בס' י"ב כי תעשה הישר בעיני ה', והשלישי בס' י"ג לעשות הישר בעיני ה', והרביעי בס' כ"א כי תעשה הישר בעיני ה', ולכן יותר ראוי לפרש זה על ספר דברים. ועוד נ"ל כי בספר שמות כתיב והישר, וכאן מביא קרא דכתיב ביה הישר בלא וא"ו דדמי להאי דכתיב ספר הישר. אי נמי פסוק והישר בעיניו תעשה דספר שמות אינו לשון ציווי וגזרה, אלא הכי קאמר אם שמוע תשמע, והישר בעיניו תעשה, אז תזכה שכל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, אך כאן בספר דברים כתיב ועשית הישר והטוב וכו', שהוא לשון ציווי ואזהרה כמו שאמרו במצות עשה של התשובה, ושבת עד ה' אלהיך [דברים ל' ב']:

דף כ"ה ע"ב

איכא בינייהו אשה חשובה בין אנשים ושאינה חשובה בין הנשים.

כתב הרמב"ן, איכא דגרסי איכא בינייהו אשה חשובה בין האנשים ואינה חשובה בין הנשים. כלומר, שאינה נאה, דמשום עריות ליכא, דהא כעורה היא, ומשום שפיכות דמים נמי ליכא דהא חשובה בין האנשים. אבל לרב אידי איכא משום שפיכות דמים אף על פי שחשובה. ורש"י ז"ל אמר כיון דחשובה היא בין האנשים לדברי הכל ליכא משום שפיכות דמים אבל משום עריות איכא לרב אידי דהא סתמא אמר אשה כלי זיינה עליה, אבל לר' ירמיה דמוקי לה באשה חשובה משמע חשובה בין האנשים ובין הנשים. והקשו הראשונים דהא אמר מר חביבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן ולא גריעה כעורה מבהמת ישראל, ועיין מה שתירץ.

ואיכא דגרסי איכא בינייהו אשה חשובה בין הנשים ואינה חשובה בין האנשים, דמשום שפיכות דמים איכא לרבי ירמיה ולרב אידי ליכא משום שפיכות דמים דלעולם כלי זיינה עליה. ואם תקשה הרי בין כה וכה אסורה להתייחד משום ערוה, נפקא מינה איכא דבעלה עמה דליכא למיחש משום ערוה דודאי בעלה משמרה, ואם תאמר תיפוק ליה משום בעל שאסור להתייחד, יש לומר כגון שהוא אדם חשוב דלדידיה לא מצו קטלי ליה.

והרמב"ן דחה לשון זו וכתב זה הלשון אינו כלום, עיי"ש בטעמו. וסיים, וכשבדקתי אחר עיקר הנוסחאות מצאתי כתוב בכולן אשה חשובה בין הנשים ושאינה חשובה בין האנשים, וסיים, וסוף דבר צריך אני לעשות לי רב בזה.

ולרש"י שפירש אינה חשובה שאינה יפה וכו', צריך להבין, מי קובע אם היא יפה או לא, דהרי לשיטתו אם היא קרובה למלכות ואינה יפה מותרת היא להתייחד כי אין שום חשש, ומי מפים איך היא בעיני הגוי, ולכאורה נצטרך לומר שכונת רש"י שהיא מכוערת שהכל מודים בכיעורה, ולפי זה היה לו לומר מכוערת ולא אינה חשובה, דגם מי שאינה יפה אפשר שתמצא חן בעיני אותו גוי, וצ"ע.

ובעצם הקושיא שהקשו כל הראשונים על רש"י דהרי אפילו בהמתן של ישראל חביבה להם מנשותיהם, ומה משנה אם אינה יפה, ראה לשון הרמב"ן [דברים כ"ט י"ה], ופירוש למען ספות הרוה את הצמאה, להוסיף השבעה עם המתאוה, כי נפש שבעה תקרא רוה, והמתאוה תקרא צמאה, והטעם, כי נפש האדם הרוה שאינה מתאוה לדברים הרעים לה, כאשר תבא בלבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותיו אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה, ותתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם מתחלה כי המתאוה לזמת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזמתן תבואהו תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה, וכיוצא בזה בשאר התאוות, ולכך יאמר הכתוב בהולך בשרירות לבו, שהוא אם ימלא נפשו בתאוות השרירות והחזקות עליו אשר היא צמאה להם, יוסיף נפשו הרוה עם הצמאה, כי יתאוה ויצמא למה שהיה שבע ממנו וכאשר השביע נפשו בו וכו'. ע"כ. הרי תראה כי בנשים מתאוה הוא לנשים יפות ומזה מדיע לזכור או לבחמה שלא שייך בזה יופי... הרי שהוא שני סוגי יצר, ויתכן שירצה בבחמה יותר מבאשתו, אבל בנשים עצמן לא יתאוה לנשים שאינן נאות, וד"ל.

ירחיב לו הדרך בדרך שעשה יעקב כו'.

ובב"ר אמרו, חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שהלך יעקב אצל עשו להר שעיר מימיו אפשר שהיה יעקב מרמה באחיו, אלא אימתי הוא בא אצלו לעתיד לבא הה"ד ועלו מושיעים וגו'. וכתב המהרש"א דלכאורה מאמר הזה סותר לסוגיין שאמר שלא היה בדעתו לילך רק עד סוכות וא"ל שקר עד אשר אבא אל אדוני שעירה כדי להרחיב לו הדרך אולי באם שיש לו מחשבה רעה עליו להכותו שימתין לו עד לשם. דרש"י בחומש הרכיב את ב' המאמרים, כנראה שאינם סותרים שכתב שהרחיב לו הדרך וכו' אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין וכו' ואימתי ילך בימות המשיח. עכ"ל. ונראה לומר דודאי לפי המובן דבריו עם עשו א"ל שיבא לשעיר בהליכה זו ולא

לעתיד, ולא הלך אלא עד סוכות, עשה כן כדי להרחיב לו הדרך. ומפני כי יעקב זרע אמת תתן אמת ליעקב, והוא שאמר בב"ר אפשר היה יעקב מרמה וכו' וע"כ בב"ר אמרו שרמזו לו לעתיד שאז יתאמתו דבריו שיבא יעקב לשעיר:

דף כ"ו ע"א

אמר ליה תלמידא דיהודא רמאה אנת.

מה שקראו לו כך יש לומר מקומו של רב יהודה היה פומפדיתא, שהיתה ידועה כמקום של רמאים, כמאמר חז"ל [חולין ק"ז ע"א] פומבדיתא לויך אשני אושפיזך, ופירש רש"י, אשני אושפיזך שלא ידע היכן תשכב שגנבים מומחין הם, ובבבא בתרא [מ"ז ע"א] א"ל אביי לרבא תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא מאי עבדי וכו', ואמרו לעיל [כ"ב ע"ב] דאמרי אינשי מכתבא גללא בזע רגלא בחבריה ידע, ופירש רש"י, מכתב שקורין גרפי"א ושל ברזל הוא קורע ורושם את הגלל שייש, כלומר השייש שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא מכיר בו, וכן רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו. וגם כאן הגנבים עצמם היו מתיראים מאנשי פומבדיתא בגלל ערמתם, והיות שהיו יהודים וידעו מרב יהודה, הבינו שאם יש לאדם ערמה להערים עליהם בהכרח שלמד את זה מאדם הבקי בדרכי הרמאות, ולכן הבינו שהוא תלמיד מרב יהודה שהיה מפומבדיתא, ויתכן שנתקלו במקרים נוספים בהם ידעו אנשים להזהר מחמת חכמתו של אב יהודה, וזה דרך האנשים הפחותים שחושבים שכולם נמצאים במקום הפחות בו הם נמצאים, ואם אדם בקי בענייני רמאות בהכרח שגם הוא רמאי, ולכן קראו לו בלשון בזיון יהודה רמאה. ואף שהיו גנבים יש קפידא בדבר, דתינח דעל הגניבה יצרו תוקפו, אבל על בזיון התורה אין לימוד זכות שתקפו יצרו.

תא חזי מה בין גנבי בבל ולסטיין דארץ ישראל.

ואותו לשון בכמה מקומות תא חזי מה בין תקיפי ארעא דישראל לחסידי דבבל, והכל הולך למקום אחד, דסגולת ארץ ישראל היא סגולת ההכנעה והענוה, ולכן אף הגרועים שבה טובים הם מהטובים שבשאר הארצות, ולכן אף התקיפים שבארץ ישראל היו יותר ענוים מהחסידים שבבבל, ואפילו הלסטים שבארץ ישראל היתה בהם בחינת הכנעה, שידעו להעריך גדולת החכמים וחכמתם אף שלא הצליחו במעשה ליסטיותם, דמכל מקום יש להם את האפשרות להכיר בחכמת החכמים, ולא כגנבי דבבל שכשהגיע מישהו שבחכמתו סיכל את עצתם הרעה חרפוהו וגדפוהו, ולקח להם עשרים ושתים שנה לבא ולהכניע עצמם לבקש היתר לנדוים.

אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראל ברשותה.

ומדאמרינן דגויה מניקה בנה של בת ישראל משמע דחלב הגויה שרי, והקשה הר"ן דביבמות [ק"ד ע"א] משמע

שאינו מותר אלא במקום סכנה, דתניא התם, תינוק יונק מן הגויה ומן הבהמה טמאה ואין חוששין משום יונק שקץ, ואוקימנא התם משום סכנה, כלומר דליכא מינקת ישראלית ולא בעי אומדנא דסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב. וכתב שם רבינו חננאל ז"ל דמהא שמעינן דאסור להניק בנה של ישראלית מן הגויה אלא במקום סכנה כבהמה טמאה, וכן משמע בתוספתא דשבת דתניא התם אין יונקין מן הגויה ומן הבהמה טמאה. ויש שרמזו ליישב שבאמת סוגיין במקום סכנה, ואף שהוא מקום סכנה רבי מאיר אסר כי מדובר שאפשר לו להביא מינקת ממקום קרוב, ור"מ סבר כיון דאיכא תקנתא חיישינן לשפיכות דמים, ורבנן סברי באחרות עומדות על גבה ליכא למיחש לשפיכות דמים, וכיון דהשתא ליכא מינקות וסתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב שרינן ליה חלב גויה, אבל בדאיכא מינקת ישראלית חלב גויה אסור. אבל הרשב"א ז"ל כתב דמדינא חלב הגויה מותר, דכיון דאסיקנא בכתובות [ס' ע"א] דחלב מהלכי שתים מותר, מנא לן לחלק ולומר שיהא יותר אסור חלב גויה מחלב של ישראלית. אלא מידת חסידות הוא שלא להניק מחלב גויה שלפי שטבען של ישראל רחמנין וביישנין אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן, ולכן הוזכר חלב הגויה עם בהמה טמאה, אבל ודאי אין דינם שוה, שבהמה טמאה אסור מן הדין וגויה אינו אלא ממדת חסידות.

סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה.

מכאן משמע דבאופן של איבה שרי ליילד גויה בשבת, והוא תימה, דהא המדלדל ולד במעי בהמה בשבת חייב משום עוקר דבר מגידולו, כך נקשו בתוספות, ותיצו שכבר נעקר לצאת דאין בו מלאכה דאורייתא. ודעת הריטב"א דאפילו איסורים דרבנן אסור לעבור משום איבה, רק כאן הנידון היה לסייע בלידה, ובאמת אין כאן חשש חילול שבת כלל.

ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידים.

ומה ראו על ככה להחמיר כל כך ברועי בהמה דקה דהם רק חשודים על גזל ולא בגזלנים וגנבים וכיו"ב, כתבו הפוסקים דישראלים הרועים בהמה דקה שלהן בארץ ישראל בזמן שהיו רוב שדות של ישראל, סתמן רשעים היו שרועין הבהמות בשדות אחרות וגוזלין אותן, באופן שפקרו בגזל והולכים תמיד באולתם, החמירו עליהם חכמים ז"ל כדי שיתנו לב לשוב.

כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון.

ולהלכה כתבו הפוסקים דישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו, כגון אוכל נבילות לתיאבון וכיוצא בהם דהיינו כשאין להם היתירא אוכלים איסורא להנאתם, וכשיש לפנייהם

היתירא ואיסורא לא שבקי היתירא ואכלי איסורא, הרי זה מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו כאחד מישראל הכשרים, ועל העבירה שהוא מוחזק בה שעושה להנאתו בעל הגמול השלם ישלם לו גמולו ועונשו בבא עתו.

וליראים [סימן קנן] שיטה אחרת בזה, דכתב, ואם הוא עברין במזיד באחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו מחויב לא להחיותו ולא להלות לו דכתיב וחי אחיך ובהלואה כתיב מאחד אחיך וכיון שעבר במזיד יצא מכלל אחוה, והיינו טעמא דתניא בע"ז רועה בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין, אלמא רועה בהמה דקה אין מצוה להחיותם דקתני ואין מעלין. ואף על גב דתניא לכל אבידת אחיך לרבות את המושמד, דוקא לענין אבידה איתרבי ולא ילפינן אחוה להחיותו והלואתו מיניה שאם ריבה הכתוב להחזיר שלו לא ריבה לתת לו וגם ברבית מותר להלוותו מהאי טעמא דאחוה כתיב לענין רבית, ולהלוות לעברין במזיד ברבית שמעתי מרבתי שאסור אם אינו משומד אבל אם הוא משומד דשביק היתירא ואכלי איסורא מין הוא ורבית שלו מותר. והא דאמרינן בסנהדרין חטא ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא, דוקא לענין קדושין דלא כתיב בהו אחוה, אבל לענין רבית אחוה כתיב ביה. ונראין דברי רבתי לאיסור רבית במשומד לתיאבון. ע"כ.

פליגי בה רב אחא ורבינא.

ולענין הלכה כיון דרב אחא ורבינא פליגי בהא מילתא וליכא לאכרועי ביניהו מיד, דאע"ג דכל רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל (חולין צג ב) בהא מילתא שייכי בה קולי וחומרי וחזוין רבי יוחנן דאמר מין הוא כדאמרינן קסבר אוכל נבלות להכעיס מין הוא קיימא לן כוותיה, וכן נראה דעת האלפסי ז"ל וכן פסק הרמב"ם ז"ל [פ"ד מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה י'] וז"ל, המינים, והם עובדי עבודה זרה מישראל, או העושה עבירות להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה מין, והאפיקורוסין, והן שכופרין בתורה ובנבואה, מישראל, מצוה להרגן, אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג, ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד א שיסבב הריגתן. כיצד, ראה אחד מהן שנפל לבאר, והסולם בבאר, קודם ומסלק הסולם ואומר לו הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך, וכיוצא בדברים אלו.

[הלכה י"א] אבל הגוים שאין ביניהם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבים להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות, כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך, ואין זה רעך.

[הלכה י"ב] במה דברים אמורים בישראל בעל עבירות העומד ברשעו ושונה בו תמיד כגון הרועים בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באולתן, אבל ישראל בעל

עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאתו עצמו כגון אוכל נבלות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו.

א"ל אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המומר ואת אמרת מומר סמי מכאן מומר. ולשני ליה כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון כאן במומר אוכל נבילות להכעיס. קסבר מומר אוכל נבילות להכעיס מין הוא.

כתבו התוספות והרא"ש דשמעינן מיהא דלדברי הכל דמומר אוכל נבילות להכעיס לא קרינא ביה לכל אבידת אחיך. נראה דמומר שכפר בעיקר מותר להלוותו ברבית מדאמר באיזהו נשך (ב"מ ס"ב ע"א) וחי אחיך עמך אהדר ליה דניחי בהדך. ובמומר לעבודת כוכבים לא שייך למימר הכי כיון דאין אתה מצווה להחיותו. ומ"מ אסור ללוות ממנו ברבית ולא אמרינן כיון דלא קרינא ביה לא תשוך לא תשיך נמי לא קרינא ביה, דכלא תשוך איכא טעמא דאין אתה מצווה להחיותו ובהא תלא רחמנא, אבל ללוות הימנו, אף על פי שחטא ישראל הוא, נמצא הנותן לו רבית עובר על לפני עור לא תתן מכשול ועל אל תתן לו נשך ועל לא תשיך.

דף כ"ז ע"א

דאמרה לאינש אחרינא ועבד.

כתב הבן יהודע דבזה יש לפרש מדרש פליאה ותקח צפורה צור, מלמד שמלתו בפה, וקשה איך יאמר מלתו בפה, והכתוב אומר ותקח צפורה צור ותכרות. ונ"ל בס"ד לפי האמור כונת המדרש לומר שאמרה בפיה לאדם אחד שימול אותו בצור, ובזה נחשב לה מעשה שלוחה כאלו היא מלה אותו בידה כיון שבפיה צוותה:

ולהלכה [יורה דעה סימן רס"ד], הכל כשרים למול אפילו עבד אפילו אשה אפילו קטן, ובאשה יש פלוגתא בסוגיין, דלמי שממעט גוי מדכתיב המול ימול ודרשינן המל ימול ולא מי שאינו מהול, אשה מותרת למול דהיא כמהילא דמי, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם, אבל התוספות פסקו שאשה פסולה שאינה בת ברית.

והשו"ע כתב דאשה כשירה, ומ"מ כתב דאם יש ישראל גדול שיודע למול הוא קודם לכולם. עכ"ל. והרמ"א פוסל באשה, וכתב על זה דכן נוהגין להדר אחר איש. עכ"ל.

כתב הרמב"ם [ריש פ"ב] הכל כשרים למול ואפילו ערל ועבד וכו'. עכ"ל. משמע דאפילו הוא עברין ואינו רוצה למול א"ע ג"כ כשר, וזהו ג"כ דעת התוספות דאע"פ שהוא עברין מ"מ מקרי בן ברית שהרי בר שמירת ברית הוא אלא שאינו חפץ אבל מיהו בר שמירת ברית הוא אם יחפוץ, ולמאן דדריש מהמול ימול אמרינן שם דישראל כמאן דמהילי דמי, עכ"ל.

אבל הטור והש"ע כתבו ישראל ערל שמתו אחיו מחמת מילה, ולא ערל, ומבואר להדיא דעברין לערלות פסול כעכו"ם, וכן פסק הרמ"א וז"ל, עברין לכל התורה כולה או שהוא עברין לערלות דינו כעכו"ם. עכ"ל.

כתבו הרמב"ם והש"ע דאם מל העכו"ם א"צ לחזור ולמול פעם שנית. עכ"ל. והסמ"ג כתב דצריך ישראל להטיף ממנו דם ברית, וכן פסק הרמ"א, וכתב שכן עיקר. ולחיי שעה.

ומה הוא שיעור חיי שעה, רש"י כתב יום או יומים וכו', אבל כתבו בפוסקים שכל שהוא פחות משנים עשר חודש הרי הוא בכלל חיי שעה, וצ"ע בזה.

ולחיי שעה לא חיישין וכו'.

והקשו הראשונים, דהכא מסקינן דאין מתרפאין מן המינים ואפילו לחיי שעה, ואילו בגמרא אמרין דיעקב מינאה רמא סמא בשקיה דרבי אבהו, ותירצו בתוספות דהני מילי כגון שהמינין באין לרפאות ע"י לחשים של שם עבודת כוכבים, והכי משמע בירושלמי דאמרי גבי עובדא דבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שבא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו בשם יש"ו בן פנדירא ולא הניחו רבי ישמעאל, אבל רבי אבהו כי הוה מיתסי מיעקב מינאה על ידי סם הוה ומשום הכי שרי. והקשה הר"ן דאם כן מדוע אמרו אין מתרפאין מן המינים, ואם בלחש של עבודת כוכבים דוקא מתוקמא מאי איריא מן המינים, אפילו מכל עובדי כוכבים נמי אסור, וכתב הר"ן דיש דמן המינין חושש לכל הלחשים שלהם, אבל מן העובד כוכבים מתרפאין ממנו בלחש סתם, אא"כ יודע שמזכיר בו שמה של עבודת כוכבים.

והריטב"א כתב דהחילוק בין סממנים לבין לחש נכון בטעם, אבל אין תירוץ לשון הגמרא חולמו, דלא הוה ליה למימר שאני מינות דמשכא, והוה ליה למימר התם על ידי לחש הוה, וכן הקשה הרב רבינו יונה, וכתב הריטב"א דיותר נכון לומר דהשתא נמי על ידי סם שמעינן לה, אלא דמעיקרא ס"ד כי אף על פי שנקרא על שם ע"ז כיון שעל ידי סם הוא אין כאן מקום ע"ז, שהכל יודעין שהסם הוא המרפא ואפילו היה מזכיר לחש דברי נפח ואבטלה הן, ופרקינן דשאני מינות דמשכא וכיון שהוא מתפאר בע"ז ודאי משכא שיהיו העולם תולין בה, אף שהתרפא על ידי סם, וברבי אבהו היה סם בלבד.

דף כ"ח ע"א

אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב כל מכה שצריכה אומד מחללין עליה את השבת.

דעת ר"ת בתוספות דשלשה דינין הן, חולה שיש בו סכנה, וחולה שאין בו סכנה, ומיחוש שחושש בעצמו

כריבדא דכוסילתא וכיוצא בה, וכך הוא פסקן של דברים, חולה שיש בו סכנה אין מתרפאין מהן משום דלא מירתת דלמא מרע נפשיה, שכיון שהיתה סכנה בחליו מימר אמר אמרי אינשי שמפני סכנת חליו מת ולא מפני שאינו בקי ברפואותיו, אבל כשהוא חולה שאין בו סכנה מתרפאין מהן, שאילו ימות יתלו הדבר בחסרון ידיעתו ויקפח פרנסתו, והיינו דרבי יוחנן. אבל רב יהודה מיירי כגון שאינו חולה כלל אלא מיחוש בעלמא כריבדא דכוסילתא, דבכי האי גוונא לא מתסינן מינייהו, לפי שאפילו ימיתנו לא מרע נפשיה, שלא יתלו הדבר בחסרון ידיעתו, שהרי רפואה קלה כזו הכל בקיאין בה, ועל כרחן יתלו הדבר שהגיע זמנו למות או ששונאו היה והמיתו בידים.

דף כ"ט ע"א

ת"ר המסתפר מן העובד כוכבים רואה במראה ואין חושש.

כתבו התוספות והראשונים דלפום גמרא דידן משמע שיהא אסור לראות במראה ובשבת, ובפרק שואל משמע הא בחול או בשבת באין של מתכת שרי. אבל בירושלמי משמע שאסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה, וכתבו דהמספר לעצמו וירא שמא יחתוך עצמו או שחש בעיניו מותר לרפואה. אבל הר"ן כתב דמהכא משמע דמותר לאיש להסתכל במראה וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה, וכתב דיש לומר דבכל מקום שרגילין האנשים להסתכל במראה כמו הנשים מותר וליכא משום לא ילבש גבר שמלת אשה, מה שאמרו שהוצרכו להתיר לבית רבן גמליאל להסתכל במראה הוא לפי שהחברים היו נמנעים בכל מקום, וכי היא דאמרין בפרק שני נזירים (נזיר נ"ט ע"א) האי גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבי אמי דלייה לדרעיה ואיגלי בית השחי ידי חזייה דלא מעבר אמר ליה שבקיה מן חבריא הוא דין, והיינו לפי שבאותו מקום נהגו האנשים להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה וזה שלא העביר הכיר שהיה מן החברים. ומכאן חורו הגאונים ז"ל שמוותר להעביר שער של בית השחי ושל בית הערוה במקום שנהגו:

וממה שכתב הר"ן דהיו צריכים להתיר לבית רבן גמליאל להסתכל במראה משום שהיו חברים, והחברים נמנעים, חזינן שהנהגת החברים אינה דבר שבא בהתנדבות והרוצה ינהג ושאינו רוצה לא ינהג, אלא הוא בגדר מה שאמרו במסכת דמאי [פרק ב'], (ב) המקבל עליו להיות נאמן, מעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח, ואינו מתארח אצל עם הארץ וכו'. (ג) המקבל עליו להיות חבר, אינו מוכר לעם הארץ לח ויבש, ואינו לוקח ממנו לח, ואינו מתארח אצל עם הארץ, ולא מארחו אצלו בכסותו. רבי יהודה אומר, אף לא יגדל בהמה דקה, ולא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק, ולא יהא מטמא למתים, ומשמש בבית המדרש. אמרו לו, לא באו

אלו לכלל. ע"כ. וכנראה היו דברים נוספים שהיו בגדר חיוב לרוצה להיות חבר וזה מכללם, ולכן היו צריכים להתיר בית רבן גמליאל דבר שהוא מותר מעיקר הדין ורק החברים החמירו בו על עצמם.

דף כ"ט ע"ב

אלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ואיסורן איסור הנאה היין וכו' יין מנלן וכו'.

הקשה הר"ן, דהכא משמע דסתם יינם נאסר משום לתא דיין נסך, ואילו לקמן [ל"ו ע"ב] אמרינן דמשום גזירת בנותיהן נאסר, ותיירץ דאי לאו משום לתא דיין נסך היה די לאוסרו בשתיה משום בנותיהן, דומיא דפתן ושמן, אבל כיון דיין שנתנסך ודאי אסור בהנאה, הוצרכנו לאסור אף סתם יינם אף בהנאה אף על פי שלא נאסר אלא משום בנותיהן, שאם לא היינו אוסרין אותו כי אם בשתיה, הרואין סוברין לומר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר אף יין נסך ודאי בהנאה, ולפיכך רצו להשוות יינות שלהן. ולפי זה יש להקשות להיפך, דא"כ גזירת בנותיהן למה לי. תירץ רבינו שמואל דיין שנתנסך לעבודת כוכבים מיעוטא הוא, ולמיעוטא לא חיישינן. והרמב"ן ז"ל מוסיף בה דברים, דלשמא נתנסך לא חיישינן מטעם אחר, דאם איתא דנסכיה לא הוה מזבין ליה, להכי איצטריך למיגזר משום בנותיהם:

חומץ שלנו ביד עובד כוכבים אין צריך חותם בתוך חותם, אי משום אינסוכי לא מנסכי וכו'.

חזינן דחומץ יין לא מנסכים, ונחלקו הראשונים אם מגע גוי בחומץ אוסרו, וכן בבוסר, ודעת רבינו תם לאוסרו מטעם שאין אנו בקיאים מתי הוא ממש חומץ ומתי הוא בוסר דדינו כמים, וכתב הר"ן דר"ת ז"ל היה מורה איסור לחומץ שלנו שנגע בו עובד כוכבים עד שנים עשר חדש, משום דאיכא חלא דשתו ליה רובא דאינשי, וכן דעת הרמב"ן ז"ל בכל העשוי לשתותו ע"י הדחק משום פרצה. וכן היה רבינו תם ז"ל מנהיג איסור במגע עובד כוכבים בבוסר, לפי שאין אנו יודעין מתי קרוי בוסר ויש אנשים שקורים בוסר למה שאחרים קורין לו יין, וכתב בתשובותיו וכבר היתה שנה שלא נתבשלו הענבים והיו כולן טעם בוסר, ולדברי המתירין לא נהגו איסור יין נסך באותה שנה:

דף ל' ע"א

אלונתית כברייתא מותרת.

רש"י פירש אלונתית כברייתא, שלא היה יין מתחלה ביד עובד כוכבים אלא לקחה עשויה מיד ישראל. ע"כ. וכתב הר"ן, דמדבריו למדנו שתבשיל שנתערב בו יין אין חוששין בו משום מגע עובד כוכבים. דהרי גם כאן

מעורב יין ולא נאסרה האלונתית מחמת מגע עכו"ם ביין. אבל רבינו חננאל ור"ת ז"ל פירשו דאלונתית מתחלה אין בה יין, והיינו כברייתא כלומר מן האוצר, ומשום הכי שרי, אבל כשמכרה על יד על יד נותן לתוכה יין ומש"ה אסירא. ומ"מ כתב בעל התרומות ז"ל שיש ראייה להתיר תבשיל שלנו שנתערב בו יין ונגע בו עובד כוכבים מדתניא בתוספתא אלונתית של עובד כוכבים אסורה מפני שתחלתה יין, אלמא מדסיים בה שתחלתה יין, ש"מ שאם לא היתה תחלתה אלונתית ביד עובד כוכבים, כגון שעירב בה ישראל יין ובאה לידם כשהיא מעורבת, שריא.

ולענין יינמלין אי מותר במגע עובד כוכבים או לא, לא משמע בגמרא דידן מיד, אבל בירושלמי גרסינן רבי יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי מתוק מר וחד אין בהם משום גילוי רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר המר והחד והמתוק אין בהם משום גילוי ולא משום יין נסך רבי סימון מפרש החד קונדיטון וקונדיטון היינו יינמלין האמור כאן, שמצינו במדרש בפרשה בחדש השלישי נמשלה תורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן. וכתב הר"ן דהשתא איכא לספוקי אי אמרינן דרבי יצחק בר נחמן ורבי סימון לא פליגי, אלא דתרווייהו משמיה דרבי יהושע בן לוי, מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולפי זה יש ללמוד מן הירושלמי דאין ביינמלין משום מגע עובד כוכבים, או שנאמר דפליגי אליבא דרבי יהושע בן לוי, דרבי יצחק בר נחמן אמר משמיה דאין בהם משום גילוי אבל משום יין נסך יש בהם, ורבי סימון אמר משמיה דכי הכי דאין בהם משום גילוי ה"נ אין בהם משום יין נסך, ואם יהיה פירוש הירושלמי כך יש לנו לפסוק הלכה כרבי יצחק בר נחמן דגמרא דילן אתיא כותיה, שהרי בסמוך הביאו מימרא דרבי יהושע בן לוי דאמר שלשה יינות הם ואין בהם משום גילוי ולא הזכירו בהם יין נסך. וכתב הר"ן דמ"מ הסברא מכרעת שכל שיש בו פלפלין הרבה נשתנה טעמו וריחו ויצא מתורת יין, ולפיכך נאמר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ומיהו צריך שיש בו השליש מפלפלין כדמשמע בירושלמי, עיי"ש, וכתב הרמב"ן ז"ל דכל שיש בו פלפלין כשיעור הזה אף על פי שאין בו דבש אין בו משום מגע עובד כוכבים שבכלל קונדיטון הוא.

והרמב"ם [פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות] כתב שחורו גאוני המערב ז"ל שאם נתערב ביין של ישראל מעט דבש או מעט שאור, הואיל ואינו ראוי למזבח הרי הוא כמבושל וכשכר ואינו מתנסך ומותר לשתותו עם העובדי כוכבים. והקשו עליו, דאע"ג דלדידן פסול דלמא אינהו מנסכי ליה, מידי דהוה איין מזוג דמפסיל לדידן ואפ"ה אסקינן דיש בו משום יין נסך, שאין כל הפסול לגבי המזבח נפסל לתקרובות שלהם, וכן כתב הרמב"ן ז"ל דאף אם תמצא לומר שלא גזרו אלא ביין הראוי לנסך שכל גזירתם אחשש ניסוך הוא דסמכא מאן לימא לן

משום יין נסך.

בסוגיא מבוארים הלכות גילוי יין, והטעם בכולהו דהוא חשש סכנה שמא שתה מהם נחש, ולכן כתבו הפוסקים שאם אין הנחשים מצויים אין צריך לחוש לכל זה. וכתב בפתחי תשובה, עיין בשל"ה דף ע"ט ע"ב שכתב דמ"מ שומר נפשו ירחק מזה. והא ראייה שהרי הטור כתב לכל הדינים אחד מהם לא נותר ע"ש עוד. ובהנהגת החסיד הגר"א ז"ל כתוב ג"כ שהיה נזהר מאד בדבר זה, ע"ש טעמו ע"כ הרוצה לזהר יעיין כל הדינים בטור. ונביא כאן את עיקרי ההלכות בזה מטור וש"ע [יורה דעה סימן קט"ו].

כשם שאסור לאכול ולשתות דבר איסור כמו כן אסור לאכול ולשתות דבר של סכנה ואמרינן בגמרא מסכת חולין דסכנתא חמירא מאיסורא, ולעולם אל יעמיד אדם עצמו במקום סכנה לומר שיעשו לו נס דשמא לא יעשו לו נס ואם יעשו לו מנכין לו מזכיותיו [שבת ל"ב ב] ובירושלמי תרומות [פ"ה הל' ג'] איתא באחד ששתה מים מגולים בערב יום הכיפורים ואמר שזכות יום הכיפורים תגן על זה ולא הספיק לשתותו עד שנתחלחלו מעיו ומת ולכן יזהר האדם מאד בזה. ויש בזה סברא פשוטה, דבאיסור והיתר מקום שהתירה התורה, אף אם היה שם איסור התירתו התורה והרי הוא היתר, אבל ארס של נחש גם אם תתירו משום רוב או חזקה הארס נשאר ארס, והרי הוא ממית, וד"ל.

בזמן התלמוד משקין שנתגלו ואוכלין שנתגלו היה בהם סכנה גדולה מפני הנחשים שאכלו ושתו מהם והטילו שם ארס, וכתבו הטור והש"ע דעכשיו שאין נחשים מצויים בינינו לא חיישינן לגילוי, ולכן קיצרו בזה. ואם תשאל איך התירו דבר זה, הלא כל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, דבגילוי כשגזרו לא גזרו רק על המקומות שנחשים מצויים וכך היתה התקנה שעל המקומות שאינם מצויים לא גזרו. וכתב הפרי חדש דגם עתה בארצות המערב הפנימי יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים ועקרבים וצריכים לזהר בגילוי:

שנו חכמים במשנה דתרומות [פ"ה מ"ד] שלשה משקין אסורין משום גילוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקין מותרין מפני שהנחש אינו שותה מהן. אך בבביתא יש דגם דבש יש בו משום גילוי והכי קי"ל [ב"י] והרמב"ם פסק דגם ציר אסור, ואפילו שתו מהם בני אדם ולא ניזקו אין לשתות מהם מפני שיש ארס שהוא צף למעלה ויש שהארס מפעפע עד אמצעית המשקה ויש שהארס שלו שוקע לשולי הכלי לפיכך יכול להיות שאלו יוזקו ואלו לא יוזקו. ומשקין שסגנון במשמרת יש בהן משום גילוי ולא אמרינן דהארס נשאר למעלה דאין ראייה ויכול להיות שעבר דרך המסננת. ומתי הוא זמן הגילוי לאסור, כל זמן שנתגלו המשקין בלא שמירת אדם יש בהם משום גילוי בין ביום בין בלילה ודווקא שהאדם יהיה ער ולא

דאינהו לא מנסכי יין המעורב בו שאור ודבש. הלא הם מקריבים בנות שוח ופירות דקל שאסרה תורה למזבח. אפילו תאמר שאין בו משום חשש עבודת כוכבים אעפ"כ יש לאסרו משום בנותיהן, שכל שלא נשתנה טעמו וריחו יש בו משום אקרובי דעתא, אלא שעל זה יש לתרץ שלא גזרו אלא על היין הראוי לנסך שעיקר גזרתם אחששא לנסך אסמכוה.

יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך.

כתב הר"ן דיש מי שאומר דכי אמרינן דיין מזוג יש בו משום יין נסך ה"מ כגון דליכא טפי משלשה חלקים מים, אבל איכא מים טפי לאו חמרא הוא ואין בו משום יין נסך, עיי"ש בראיתו, והר"ן כתב דהני מילי בשמרים דכי איכא טפי מעל חד תלתא מיא קיוהא בעלמא, הוא אבל יין גמור כל היכא דאיכא טעם יין ומראה יין יש בו משום יין נסך.

ולענין יין היוצא מן החרצנים, כתב הרמב"ן ז"ל דאע"ג דלפום דינא דגמרא משמע דיין היוצא מן השמרים עדיף טפי מיין היוצא מן החרצנים, הלכך לא מיקרי יין עד דרמא תלתא ואתא ארבעה, מיהו הני מילי בפורצני דידהו שהיו דורכין אותם בגת ויוצא מהן כל לחלוחית שבהן, וכי האי גוונא כל היכי שאינו יוצא יותר ממדתו לאו חמרא הוא, אבל בפורצני שלנו שהם נדרכים ברגלי אדם ורמו בהו מיא והיין נמשך מאיליו אין להקל בכך, שהרי ברוב הפעמים אינו מוציא כדי מדתו ואפ"ה חמרא מעליא הוא, לפי שהפורצנין עצמן בולעין המים והיין יוצא מאיליו, הלכך הכל לפי טעמו וריחו. והראב"ד ז"ל כתב דביין נסך דחמור לא אזלינן בתר הני שיעורי, דהא אמרינן בפרק המוכר פירות ושל הקדש לעולם אסור משום דחמיר, ויין נסך הרי הוא חמור כשל הקדש. וכתב הר"ן דזו אינה ראייה אלא לשמרים של עובדי כוכבים דאף על גב דרמא בהו מיא כמה זימני אסור דהא מיערב בהו חמרא דאיסורא דומיא דהקדש, אבל לשמרים שלנו שנתן עליהם מים ונגע בה במה שיצא מהן אינה ענין, דלאו שם חמרא עליהו:

יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו משום יין נסך.

ומהו מבושל, כתב הראב"ד ז"ל בשם רבינו האי גאון ז"ל, הכי דייקי הגאונים הראשונים, דכיון שהרתיע נעשה מבושל. אבל הרמב"ן ז"ל כתב שכשחסר ע"ג האור ממדתו נעשה מבושל. וכתב הר"ן דאפשר דדא ודא אחת היא שעל ידי רתיחה הוא מתמעט. וכתב הר"ן דהדבר תמוה כיון שגזרו על יינן משום בנותיהן וכי משום שהרתיעו לא שייכא הק גזירה. ואי משום דלאו בר ניסוך הוא. והלא יין מזוג נמי לאו בר ניסוך הוא. ואפשר לפי שהמבושל אינו מצוי כל כך ומילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה.

אמר רבא, הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש בו משום יין נסך, יין מבושל אין בו משום גילוי ואין בו

ישן דאין אימת ישן עליהם, ונראה דאפילו מתנמנם אסור מפני הספק. וכמה זמן ישוה שיהא מגולה ותיאסר כדי שיצא הנחש מתחת אוזן הכלי ויחזור לחורו והוא זמן מועט:

וכמה שיעור המשקין שיהא בהן משום גילוי, אם המשקין בכלים אין להם שיעור ואסור הן רב הן מעט, ואם בקרקע אמרו בגמרא מ' סאה וכתב הטור יש מפרשים אם יש מ' סאה או יותר הארס בטל בהם ומותר, ויש מפרשים להיפך שעד מ' סאה מותר לפי שהן מועטין ואם היה בהן ארס היה ניכר כשהן צלולין, אבל במ' סאה ויותר אינו ניכר, ואסור וכתב שטוב לחוש לדברי שניהן. אבל מעין המושך כל שהוא אין בו משום גילוי [רמב"ם פ"א הל' י"ג מרוצה] דכן איתא בירושלמי, שם ובשיעור המים לא חילק הרמב"ם בין מ' סאה לפחות או יותר אלא כתב סתם דאם המים מרובים כדי שתאבד בהם המרה מותר, ע"ש, ולא חילק בין כלים לקרקע ובין מים לשארי משקין.

יין מזוג יש בו משום גילוי, והטור כתב כל זמן שיש בו מעט יין, ע"ש, ויין תוסס אין בו משום גילוי דאין הנחש שותה ממנו, וכמה תסיסתו ג' ימים משעת עשייתו, וכן יין שהחמיץ אין בו משום גילוי וכן משקין שיוורדין ונוטפין טיף טיף אין בהם משום גילוי שהנחש בורח מזה. ובירושלמי איתא דהא דשארי משקין אין בהן משום גילוי זהו מן הסתם אבל כשראינו שהנחש שתה מהם יש בהם איסור במשקה זו שבכלי זה.

משקין שנתגלו לא ישפכם ברשות הרבים שמא יעבור עליהן אדם יחף ולא ירבץ בהן את הבית ולא יגבל בו טיט ולא ישקה מהן שום בהמה הן שלו הן של אחרים ואף שלו אסור דאסור לאבד ממון בידים אבל משקה אותם לחתול דהחתולים אוכלים נחשים, ודווקא חתול שלו אבל של אחרים אסור משום דמיכחש כחיש לשעתו ואח"כ משביח ושמא רצון האחר למוכרו מיד. ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו אפילו במקום חלק מפני שהארס מחלחל. ויבואר עוד אי"ה במסכת חולין בענין זה.

דף ל"א ע"א

אמר רבי אלעזר הכל משתמר בחותם אחד, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם אחד; ור' יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם אחד. ולא פליגי הא כר"א, הא כרבנן. איכא דאמרי, א"ר אלעזר: הכל משתמר בחותם בתוך חותם, חוץ מן היין שאין משתמר בחותם בתוך חותם; ורבי יוחנן אמר אפילו יין משתמר בחותם בתוך חותם.

ע"ן בר"ן [על הרי"ף] שהאריך בזה, האם להלכה קיימא לן כרבי אלעזר ודי בחותם אחד, וסיים, ונראין דברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל שפירשו דהא דמסקינן כרבי אלעזר דשרי בחותם אחד הני מילי כגון שישראל זה שחתמו והפקידו ביד עובד כוכבים חוזר ורואה חותם שלו כשהעובד כוכבים מחזירו לו, דבכי האי גוונא עובד

כוכבים מירתת ולא מזייף כלל, שבענין זה הוא לוקח ושוכר בית בחצרו של עובד כוכבים שנחלקו בה ר"א וחכמים, אי נמי בשולח יין לחבירו ומודיע אליו מתוך כתבו ענין חותמו היאך הוא ועובד כוכבים יודע בכך ואותו ישראל שנשתלח לו מוצא החותם באותו הענין שהודיעו ישראל חברו, ובכי האי גוונא שרי בחותם אחד, וכי אמרינן בכולהו סוגין בעינן חותם בתוך חותם הני מילי בשולח יין לחבירו ואינו מודיע לו ענין חותמו היאך הוא דבכי האי גוונא בעינן שני חותמות.

והביא הר"ן פירוש למחלוקת רבי אליעזר וחכמים, דאחרים אומרים דלכולי עלמא בעינן חותם בתוך חותם, ולא נחלקו רבי אליעזר וחכמים אלא שרבי אליעזר מיקל לעשות מפתח וחותם אף על פי שאין זיופו של מפתח ניכר, וסגי ליה לר"א במפתח וחותם כאילו היו שני חותמות, וחכמים אוסרין דסבירא להו דשני חותמות גמורים בעינן, ופסקינן כרבי אליעזר דבמפתח וחותם סגי, והיכא דליכא מפתח בעינן שני חותמות והיינו כולה סוגין דבעי ביין חותם בתוך חותם, ולפיכך כי אמר רבי יוחנן אפילו יין משתמר בחותם אחד בהדי מפתח קאמר. נמצא שלפי שטה זו מפקיד יינו אצל עובד כוכבים לא סגי ליה לעולם אלא או במפתח וחותם או בשני חותמין [וכן נראין דברי הרמב"ם [פרק י"ג מהלכות מאכלות אסורות] ואף דברי בעל הלכות ורבינו אלפסי ז"ל מטיין כן. ויש אומרים שמה שהביא הרב אלפסי ז"ל הא דאמר רבי יוחנן הכל משתמר בחותם בתוך חותם ביד עובד כוכבים ואפילו יין, לאו למימרא דיין צריך חותם בתוך חותם, אלא לפיכך הביאה הרב אלפסי ז"ל לפסוק הלכה כמותו שהכל משתמר בחותם בתוך חותם ולא שהכל יהא צריך חותם בתוך חותם, אלא לומר דאפילו מטהר יינן של עובד כוכבים ברשותו דאמרינן לקמן שהוא צריך שומר, חותם בתוך חותם כשומר דמי, לפי שהכל משתמר בחותם בתוך חותם וכתבו בשם רבינו יצחק ז"ל דשתי אותיות הוו כשני חותמות:

דף ל"א ע"ב

השולח חבית של יין ביד כותי ציר ומוריים ביד עובד כוכבים אם מכיר חותמו וסתומו מותר ואם לאו אסור.

כתב הר"ן, והכי פירוש, השולח חבית של יין ביד כותי וכל שכן ביד עובד כוכבים וצריך הכרת החותם, דאע"ג דכותי לא מנסך מיהו לא קפיד אמגע עובד כוכבים. וציר ומוריים ביד עובד כוכבים ציר אף על גב דלאו אורחיה למירמי ביה חמרא אפילו הכי חיישינן שמא מחליף ליה בציר של דגים טמאים, ומוריים נמי חיישינן דאידי דדמי המוריים יקרים מדמי יין דלמא שקיל מוריים ורמי עובד כוכבים ביה חמרא ומערב, אבל כותי לא חשיד לאיחלופי. וקאמר דאם מכיר חותמו וסתומו, כלומר שלא נזדייפה חתימתו מותר ואם לאו אסור. וכתב הר"ן דלפי

דברי רבותינו בעלי תוספות הצרפתים ז"ל שכתבו לעיל בסמוך הא דבעינן הכא מכיר דוקא בחותם אחד אבל בשני חותמות אפילו אינו מכיר, כגון שולח לחבירו ואינו מודיעו ענין חתימותיו, כל שהודיעו שהוא חתום בשני חותמות ומוצא אותן כן שרי, אבל אחרים כתבו דאפילו בכמה חותמות בעינן שיכיר והאי מכיר פירש הראב"ד ז"ל בטביעות עינא, ולפיכך כתב שהשולח יין לחבירו ביד עובד כוכבים אין מסירת סימן מועיל לו שהרי לא יהיה עליו טביעות עין, ולפיכך אין לו תקנה אלא דוקא בכתובה בפירוש הכל, לפי שאין אותו סימן יוצא מתחת ידי עובד כוכבים לעולם, אבל אחרים אומרים דכי אמרינן מכיר לאו בטביעות עינא אלא כגון שמודיע לחבירו ענין חתימותיו היאך הם וחבירו עומד עליהם ומוצא אותם כענין שהודיע לו:

ולהלכה [לבוש יורה דעה סימן ק"ל], מה שאין מייחדין ולא מפקדין יין ביד גוי, דוקא כשאינו חתום, אבל אם הוא חתום מפקדין ושולחין על ידו, דמרתת הוא לפותחו שמא ירגיש הישראל, ובלבד שלא יהא בחבית שום נקב כנקב שמניחין בו שיצא משם הרוח, וחותם שאמרו צריך להיות חותם בתוך חותם, או מפתח וחותם, דבחותם אחד חיישינן דילמא טרח וזיף, אבל בשתי חותמות טריחא מילתא לזיף ולא טרח. והני מילי בחבית של חרס שטורח לעשות בו נקב ולסתמו, אבל בחבית של עץ אפילו חותם בתוך חותם לא מהני, מפני שיכולין להוציא יין מבין הנסרים ולא ירגישו, וכל שכן בנודות שבקל יכולין להוציא יין מבין התפירות, ואין להם תקנה אלא שיכניס כל החבית של עץ או כל הנאד בשק שאין בו תפירה מבחוץ ויחתום פי השק, שאם יש בו תפירה מבחוץ יש לחוש גם כן שמא יתיר התפירה ויחזור ויתפרנו ולא ירגישנו. ויש מתירין אפילו בחבית של עץ ואין חוששין שמא יוציא יין מבין הנסרים דטריחא להו מילתא, וכן נוהגין, ובלבד שיזהר שיהא המגופה נסתם כראוי, וכן שלא יהיה שם ברזא שלא יוציא דרך הברזא, רק יחתוך כל הברזות וישים עור על המגופה והברזות ויקבענה במסמרות, ויכתוב עליה אותיות חציין על העור וחציין על דופני החבית או על הברזא או המגופה, שאם יגביה הגוי העור לא ידע לחזור ולכוין האותיות שעל העור עם חציין שחוצה לה ככתחילה, וגם יעשה חשוק אחד שקורין צורקל"א סביב השוליים במקום שמחוברין דופני החבית ולקבוע שם במסמרות, מפני שפעמים נעורת תחובה שם סביב, ויש לחוש שמא יוציאנו הגוי להוציא היין דרך שם ולתוחבו אחר כך אל מקומו הראשון שזה נקל לו לעשות.

אם הפקיד יין ביד גוי בחותם אחד, יש אומרים שאסור בשתייה מספק שמא טרח וזיף, ומותר בהנאה, ויש אומרים דבדיעבד יש להתיר אפילו בחותם אחד אפילו בשתייה, ואין צריך להכיר חותמו אלא א"כ אם רואה

שחותמו מקולקל אז אסור, אבל אין צריך לבדוק אחריו וכן נוהגין להקל. מיהו טוב ונכון הוא לכתחילה כששולח לחבירו יין אפילו בשני חותמות יכתוב לו איגרת ויודיעו באיזה צורות חותם חתמו כדי שיכירנו, וגם יודיע לגוי שהודיע לחבירו את החותם, דאז מירתת הגוי יותר ולא יפתחנו, ובדיעבד אפילו בחותם אחד בכהאי גוונא שרי. בעל הבית השולח שפחתו או עבדו גוי לאוצר של יין, סגי ליה כששולח עמו אפילו נער קטן לשומרו שלא יגע בו, שאין דבר תלוי בעדות הקטן שיעיד שלא נגע, אלא שהגוי מרתת ממנו שאם יגע וישאלוהו יגלה הדבר.

אף על גב שכבר נתבאר לעיל שיין מבושל או חומץ חזק אין בהם משום ניסוך, וכן יין שעירבו עם דברים אחרים כגון שמן ודבש והוא שקורין יינומלין ואלונתית, מכל מקום לא יפקידם ביד גוי אם לא בחותם, דחיישינן שמא יחליפנו שישתה מזה וישפוך אחר לתוכו. מיהו בחותם אחד סגי, דלא טרח הגוי ומזיף כדי לאחלוף. ואפילו יש נקב קטן באותו כלי והוא קטן כל כך עד שאין יכולין להריק בתוכו יין, מותר להפקידו אצלו, דאף על גב דאפשר שימצוץ וישתה ממנו, מה בכך, דהא לא מינסך, ולחזור ולהריק בתוכו אחר אינו יכול, לפיכך מותר.

חותם בתוך חותם היכי דמי, סתם החבית בכלי שאינו מהודק כדרך שסותמין כל אדם כדי שלא יזוב היין וטחו בטיט, הרי זה חותם אחד דבקל יכול לזיפו. היה הכלי מהודק יפה הרי זה חותם בתוך חותם, ולא טרח לזיפו, וכן אם צר פי הנוד הרי זה כחותם אחד, ואם הפך פי הנוד לתוכו וצר עליו הרי זה חותם בתוך חותם, וכן כל שינוי שמשנה מדברים שאינו מדרך כל אדם הרי זה חותם אחד, והטיחה או הקשירה הוי חותם שני.

שני קשרים משונים זה מזה הוו כשני חותמות.

שתי אותיות הוי כשני חותמות, והדפוסים שמדפיסין בו אותיות אפילו יש בהן כמה אותיות לא חשיבי אלא כחותם אחד, שהרי בבת אחת הם נדפסים ובקל יכולין לזיפו, ובמקום שמצויים משומדים וגוים שיודעים לכתוב, אין אותיות סימן אלא אם כן מכיר כתיבת ידי הכותב.

מפתח ביד ישראל וחותם, הוו כשני חותמות.

חתמו בשני חותמות וחזר על חותמו ולא הכירו או שמצאו סתור, הרי זה אסור דודאי הגוי זיפו, ודוקא אם רואין בו שנסתר בכונה על ידי אדם. אבל במקום שיכולין לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו על ידי טילטול, או על ידי בהמה או תינוקות שעשו שלא בכונה תולין להקל, דספק דרבנן לקולא. ואפילו אם רואה שנתקלקל בכונה, אם ישראל יוצא ונכנס תמיד מותר, דמרתת ולא נגע. במה דברים אמורים שחזר וראוהו כדאמרן, אבל לכתחילה אין צריך לחזור עליו ולחקור אם הוא מקולקל, דאוקמינן ליה אחזקתיה שהוא חתום, אלא אם הודיע המשלח לאותו

ישראל שנשלח לו שהוא שולח לו יין חתום בחותם בתוך חותם, אף על פי שלא הודיעו ענין חתימותיו האֵיך הם, כיון שמצאו הישראל השני חתום בשני חותמות מותר, ומכל מקום נכון הדבר להודיעו בכתב צורת החותם כדי שיחזור עליו, מיהו אם כתב עליו אותיות אין צריך להודיעו צורתם, דסתם גוי אינו בקי לכתוב אותיות.

אתמר מפני מה אסרו שכר של עובדי כוכבים רמי בר חמא אמר רבי יצח משום חתנות, רב נחמן אמר משום גילוי.

והנה גזירה זו אינה מחכמי המשנה, דבמשנה לא מצינו רק שגזרו על הפת והשלקות, וכתבו התוספות כאן וז"ל, איסור שכר לא מצינו לא במשנה ולא בברייתא ושם בימי האמוראים אסרוה. דאיתא בסוגיא רב פפא מפקין ליה לבבא דחנותא ושתי רב אחא מייתי ליה לביתיה ותרזייהו משום חתנות ורב אחא עביד הרחקה יתירתא, וקשה הא גם גזירת פת ושלקות הוה משום חתנות, וכיון דכולהו משום חתנות מ"ש שחלוקים בדיניהם דפת ושלקות האיסור הוא בכל מקום ושכר אין האיסור אלא כששותין בבית העובד כוכבים. ועוד קשה כיון דחכמי המשנה לא גזרו על שכר משום חתנות הרי דהוה ברירא להו דלא שייך בשכר משום חתנות, ואיך חשו האמוראים יותר מהם.

אמנם רש"י פירש משום חתנות, שלא ירגיל לעשות משתאות אצל עובדי כוכבים ויתן עיניו בבתו. עכ"ל. וכתב ערוך השלחן לבאר דעיקר הענין כן הוא, דכל כוונת רבותינו הקדושים הוא להרחיק מבנותיהן דהיינו חתנות, ודבר זה בא ע"י מסיבות ביחד, אך בלא אכילה ושתיה אינו כלום, ולכן הוכרחו לאסור פיתן ובישולם לחלוטין, דא"כ יעשה העובד כוכבים מאכלים כשרים אצלו ויאכלו יחד בחבורה ובהרבה חברים וע"י זה יבואו לידי חיתון, וגם הוכרחו לאסור יין לחלוטין משום דאין ישמח לבב אנוש והנותן בכוס עינו כל העולם דומה עליו כמישור, ואף אם היו אוסרין האכילה יש כח גם בשתיה לבדה להמשיך לבבות, לפיכך הוכרחו לאסור היין לגמרי. ומפני שבא"י היה עיקר השתייה יין כדאיתא בשבת, ולהיפך שכר לא היה מצוי להם, דשכר של שעורים היה נקרא אצלם שכר המדי, ובא"י לא היה מצוי וגם שכר תמרים לא היה מצוי להם והיו ממאסין את השכר, ולא חשו לגזור על השכר, אבל בבבל היה ריבוי תמרים והיו בהן הרבה עושי שכר ולכן האמוראים הוכרחו לגזור גם בשכר, אך לא גזרו ממש כעל יין, מפני שאין בו סגולת היין לשמח לבב אנוש

ויין טובא מיגרר גריר, משא"כ בשכר, ועוד כיון שחכמי המשנה לא גזרו כלל בזה לא רצו להשוות גזירתם לגזירת הקדמונים ורק גדרו בעד עיקר הטעם שלא יהיו מסיבות בביתם ולשתות יחד אסרו את השכר לשתותו בביתם, אבל חוץ לבית התירו, ולא חששו שמא יבואו הם לבית ישראל לשתות ביחד, דמסתמא בבית ישראל הוה רוב המסיבה ישראל ולא יגררו רבים אחרי מעטים, משא"כ בביתם המה הרוב ברוב פעמים.

אמנם הרשב"א ז"ל כתב בתורת הבית [בית ה' שער א'] דשכר לא היה מגזירת חכמים אלא מנהג קדושים שנהגו בו להרחיק את עצמם ממסיבתן ולפיכך לא החמירו בו רק בבתיהן, ע"ש. אבל מכל הפוסקים משמע דחכמי הגמרא גזרו בשכר, וכן משמע מהטור והרא"ש ורוב הפוסקים.

והרמ"א כתב [סעיף א'] דיש מתירין בשכר של תבואה ומשקה של דבש וכן נוהגין להקל במדינות אלו. עכ"ל. ויש מהקדמונים שאמרו דרך בשכר תמרים היתה הגזירה ולא בשכר של תבואה ולא במשקה של דבש הנקרא מי"א"ד, ולכן גם אצלנו שמשקה יי"ש היא עיקר המשקה מ"מ אין שום זהירות בה, וטעמו של דבר כתב המרדכי בשם ראבי"ה בשם ר"ת, דבשכר שלנו אין כל כך קירוב דעת, דשכר תמרים היא משקה חשובה ולא כן שכר שלנו. ולפ"ז ק"ו ליי"ש שהיא משקה פשוטה מאד, וכן מי דבש אין בזה קירוב דעת כל כך, וכשנצטרף לזה סברת הרשב"א שהבאנו בסעיף ט' שגם על שכר תמרים לא היתה מעולם גזירת חכמים, ע"ש, ודאי דאין שום חשש בכל המשקין זולת יין. והגם שיש משקים יקרות מאד כמו רא"ם ופארטע"ר וקאנאי"ק דבאלו ודאי יש קירוב דעת, מ"מ הם משקים שאינם מצוים מפני היוקר והוה כיון תפוחים ויין רמונים שלא גזרו עליהם מפני יוקר מציאותם, ולכן בכל אלו לא שייך להכשל במסיבות שלהם אלו מפני פחיתותן ואלו מפני ריחוק מציאותם. ע"כ בקיצור נערוך השלחן. [וממנו נבין ההלכה לגבי כל המשקאות החריפים שבזמנינו, ויסקי וחבריו ושאר מרעין בישין, שאינם בכלל גזירה זו, אמנם החכם עיניו בראשו להתרחק מהם ת"ק פרסה מפני איבוד הדעת, ורבים חללים הפילו וכל העריות והגזירות דומים לו כמישור, וכל האומרים שהם מביאים אותם לידי שמחה, רחמנא ליצולן מהאי דעתא, תנו שיכר לאובד ורוצה לאבד עצמו לדעת, אין לזה ולשמחה כלום, ואחריתו תוגה ובכיה, ורבות המשפחות שנהרסו מרעל זה המכלה את הגוף ואת הנפש, הוא שותה לשכרה בקידוש בבית הכנסת ומתגולל בקיאו שם, ואשתו וילדיו מחכים לו בבית, ואם הוא מגיע הביתה איכשהוא הרי הוא חשוד על ההכאה ועל ההקאה רחמנא לישובן, ודי בהערה זו]: